

УДК 8.016: 811.111

Євгенія Костик

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-7611-0770

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний

університет імені Григорія Сковороди»,

вул. Сухомлинського, 30, 08400, м. Переяслав-Хмельницький, Україна,

kostyk2017@i.ua

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ЕЛЕКТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Автор статті аналізує проблему формування мовної компетенції студентів на елективних заняттях з іноземної мови у вищих закладах освіти. Розкрито сутність поняття «мовна компетенція». Її розглянуто як знання мови, що включає в себе лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні знання і відповідні навички. Визначено умови щодо формування мовної компетенції студентів на елективних заняттях з іноземної мови (створення позитивного мікроклімату, визначення принципів навчання щодо формування іншомовної мовленнєвої компетенції, стимулювання зовнішньої та внутрішньої мотивації студентів до вивчення іноземної мови, реалізація індивідуального та комунікативно-діяльнісного підходу, системно-послідовне формування мовленнєвих навичок студентів, застосування інноваційних технологій навчання).

Ключові слова: іноземна мова, мовна компетенція, мовленнєва компетенція, принципи навчання, мотивація студентів, індивідуальний підхід, комунікативно-діяльнісний підхід, інноваційні технології навчання, елективні заняття.

Автор статьи анализирует проблему формирования языковой компетенции студентов на факультативных занятиях по иностранному языку в высших учебных заведениях. Раскрыта сущность понятия «языковая компетенция». Ее рассмотрено как знание языка, которая включает в себя лексические, грамматические, фонетические и орфографические знания и соответствующие навыки. Определены условия по формированию языковой компетенции студентов на элективных занятиях по иностранному языку (создание положительного микроклимата, определение принципов обучения относительно формированию иноязычной речевой компетенции, стимулирования внешней и внутренней мотивации студентов к изучению иностранного языка, реализация индивидуального и коммуникативно-деятельностного подхода, системно-последовательное формирование речевых навыков студентов, применение инновационных технологий обучения).

Ключевые слова: иностранный язык, языковая компетенция, речевая компетенция, принципы обучения, мотивация студентов, индивидуальный подход, коммуникативно-деятельностный подход, инновационные технологии обучения, факультативные занятия.

The author describes the developing the students' language competence in elective courses in the process of teaching a foreign language in higher school. The essence of the concept of «language competence» is defined as knowledge of the language, which includes lexical, grammatical, phonetic and orthographic knowledge and speech skills. As to speech competence, it includes four types of communication: listening, speaking, reading and writing. So the content of language competence is the learning of the categories and speech units and their functions, the learning of the laws and rules of mastering the system and structural formations of semantic, syntax, morphological, phonological character which are necessary for understanding and speech-making, and the methodical content of the language competence is knowledge, ability and skills which are components of a kind of competence.

The article also describes the conditions aimed to form the language competence of students in elective classes in the process of teaching a foreign language, such as arrangement of positive microclimate, definition of the principles of teaching in relation to the formation of foreign language competence (the principle of communicative, the principle of the dominant role of exercises, the principle of interrelated learning of the types of speech activities, the principle of support to mother tongue, the principle of approximation), stimulation of external and internal motivation of students to the learning of a foreign language, realization of individual and communicative-activities approaches, system-sequential formation speech skills of students, application of innovative teaching technologies (game technology learning, project learning technology, case technology, technology «Essay», technology of critical thinking development, technology of cooperative learning). These conditions will help to better form the language competence of students in elective foreign language classes. As a result of the use of various technologies and teaching means can be improved the level of students' language competence.

Key words: foreign language, language competence, speech competence, principles of teaching, student motivation, individual approach, communicative-activities approach, innovative teaching technologies, elective courses.

Постановка проблеми. Формування іншомовної компетенції студентів нефілологічних факультетів є актуальною проблемою у педагогічній лінгвістиці. Підготовка студентів до вільного володіння іноземною мовою є важливим завданням, яке сьогодні постає перед закладами вищої освіти. Формування такого фахівця дедалі більше

пов'язується з глибоким опануванням мови, як рідної, так і іноземної, які є одними із складових професійної культури та компетентності майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування мовної компетенції фахівця залишається актуальною і багатогранною в усі часи. Зокрема, Ю. Апресян, І. Горелов, І. Зимня, О. Кубрякова, О. Лурія, М. Муқанов, В. Павлов, Н. Хомський, О. Шахнарович досліджували поняття «мовна компетенція», «мовна компетентність» і «мовленнєва компетентність». Інші дослідники, такі як О. Арцишевська, О. Біляєв, Г. Богін, М. Вятютнев, О. Горошкіна, М. Кабардов, А. Нікітіна, М. Орап, Ю. Паскевська, М. Пентиліук, Н. Шацька, виділили типи компетентностей, розмежовуючи при цьому мовленнєву і мовну компетенцію. У працях М. Девдера, Є. Костик, О. Кучерук, Н. Юрійчук досліджується формування мовно / мовленнєвої / комунікативної компетентності у системі освіти. Однак, сьогодні ця проблема залишається відкритою для багатьох дослідників, які постійно знаходяться у пошуку її вирішення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, сьогодні ця проблема залишається відкритою для багатьох дослідників, які постійно знаходяться у пошуку її вирішення. Тому, формування мовної компетенції студентів на елективних заняттях з іноземної мови в закладах вищої освіти є важливою проблемою для дослідження її як складової професійної підготовки майбутніх фахівців.

Метою статті є розкрити сутність поняття «мовна компетенція» і визначити умови щодо формування мовної компетенції студентів на елективних заняттях з іноземної мови на немовних факультетах у вищих закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. У кожному закладі вищої освіти формування іншомовної мовленнєвої компетенції студентів відбувається по-різному. Зокрема це залежить від фаху фахівця, навчальних планів і програм, які затверджуються на кожному факультеті (інституті) деканом (директором), а також рішенням Вченої ради навчального закладу щодо вивчення іноземної мови як елективної чи обов'язкової дисципліни. Безумовно це викликає ряд питань, які постають перед викладачами з іноземної мови. Адже формування іншомовного мовлення студентів повинне бути систематичним, і не вивчатися лише на 1 курсі, а потім після четвертого складати вступний іспит до магістратури. Звісно, що результат такого навчання матиме низький рівень підготовки студентів. Аналіз навчальних планів Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету показав, що вивчення іноземної мови складається із двох етапів: на першому курсі «Іноземна мова» та на I курсі магістратури – «Іноземна мова». У навчальних планах вони винесені як факультативні (елективні) заняття. Так як елективні заняття – це академічні предмети, які входять до навчальних планів, але не є

обов'язковими для всіх студентів. Чи буде ефективність від вивчення такої дисципліни студентами? Безумовно, вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти повинно відбуватися поступово на кожному курсі. Відсутність вивчення іноземної мови на других, третіх і четвертих курсах та недостатня кількість годин призводить до поверхового засвоєння матеріалу. Це в свою чергу свідчить про порушення системного та послідовного формування мовної компетенції студентів на заняттях з іноземної мови.

Перш за все слід розглянути таке складне і багатогранне поняття як «мовна компетенція». Вперше термін «мовна компетенція» ввів американський вчений Н. Хомський. Це поняття він трактував як «знання мови (граматична, лексична і семантична грамотність)» (Хомський Н., 1972). Мовна компетентність розглядається тут як найважливіше знаряддя породження, сприйняття й розуміння мовлення.

З лінгвістичної точки зору, мовну компетенцію розглянуто як об'єктивну даність, яку можна було б прослідкувати відносно онтогенезу і філогенезу певної мови з ранніх етапів її функціонування. З історичного огляду поняття «мовна компетенція» з'явилося у науковому обігу лише у другій половині ХХ століття. До цього часу вживали такі терміни як «володіння мовою», «знання мови», «мовна здатність», що мають дещо різну семантичну сутність.

За Н. Хомським «мовна компетенція» трактується як ідеальне знання мовця-слухача про свою мову. Поряд з цим вчений виділяє і «комунікативну компетенцію», яку він розумів як «систему знань про правила мовної комунікації, її процедуру, етикет, ритуал, яка відображає взаємодію інтелектуального, соціального й вербального в поведінці комуніканта» (Селіванова О.О., 2010, с. 443). Ключовим словом у цьому трактуванні є система знань, що характеризує й інші тлумачення цього виду компетенції, однак у них не відображається дієва роль саме комунікативної компетенції на відміну від мовної.

Диференційований підхід до тлумачення поняття «мовна компетенція» дав змогу нам зрозуміти його генезу та дефініцію. Аналіз показав нам, що мовна компетенція розглядається у лінгвістиці як знання мови, що включає в себе лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні знання і відповідні навички. Таким чином, змістом мовної компетенції є засвоєння категорій і одиниць мови та їх функцій, вивчення закономірностей і правил оволодіння системно-структурними утвореннями семантичного, синтаксичного, морфологічного, фонологічного характеру, які необхідні для розуміння і побудови мовлення, а методичним змістом мовної компетенції є – знання, вміння і навички, які є складовими будь-якого виду компетенції.

Сучасна підготовка фахівця має бути зорієнтована на оволодіння ним іноземною мовою, що передбачає коректне з точки зору норми і стилю, ситуативне та контекстне адекватне користування мовленням як

засобом усної та писемної комунікації в усіх сферах професійного спілкування (Шевченко О., 2018, с. 12). Слід зазначити, що формування будь-якої компетенції є складним і довготривалим процесом, який вимагає різноманітних підходів, форм, засобів і методів навчання. Тому формування мовної компетенції студентів нефілологічних факультетів у закладах вищої освіти, на нашу думку, буде ефективним за таких умов.

По-перше, необхідно створити позитивний мікроклімат, психологічний комфорт в академічній групі на елективних заняттях з іноземної мови.

По-друге – визначити принципи навчання щодо формування іншомовної мовленнєвої компетенції студентів. Зокрема нами виділено такі:

- принцип комунікативності. Це провідний методичний принцип, який передбачає побудову процесу навчання іноземної мови як моделі процесу реальної комунікації. Він зумовлює добір мовного та мовленнєвого матеріалу, характер вправ, методів та прийомів навчання;
- принцип домінуючої ролі вправ. Передбачає виконання різноманітних вправ, формуванню мовленнєвих навичок і вмінь, в основі яких лежать певні мовленнєво-розумові операції;
- принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності. Паралельне навчання різних видів мовленнєвої діяльності забезпечує розвиток навичок і вмінь іншомовного мовлення у комплексі;
- принцип врахування рідної мови. Дозволяє спрогнозувати труднощі у навчанні вимовної, лексичної і граматичної сторони іншомовного мовлення, а також у навчанні графіки, орфографії, семантизації;
- принцип апроксимації. Оцінюючи мовлення ігноруються незначні помилки в іншомовному спілкуванні, які не порушують комунікативний аспект мовлення (Мартинюк А. П., 2011, с. 86).

Наступною умовою є стимулювання зовнішньої та внутрішньої мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Зовнішня мотивація повинна бути спрямована на досягнення «стратегічної» мети: оволодіння мовою як культурним кодом іншого народу. Звідси свідчить, що володіння іноземною мовою усвідомлюється як досягнення якісно нового рівня особистості, котрий дає їй більше шансів для здійснення свого життєвого призначення. Внутрішня мотивація виникатиме, власне, у процесі вивчення іноземної мови (усвідомлення потреби спілкуватися іноземною мовою, мати змогу читати іноземну літературу тощо) (Костик Є. В., 2013, с. 150). Тобто, мотивація студентів до вивчення іноземної мови повинна формуватися через: наявність внутрішніх мотивів засвоєння іноземної мови; наявність пізнавально-комунікативних потреб; бажання удосконалювати, відшліфовувати власне мовлення (володіння екстралінгвістичними засобами спілкування); прагнення підвищити якість власної мовленнєвої культури (використання мовних засобів відповідно до мети, умов, ситуацій спілкування) (Вікторова Л. В., 2011).

Реалізація індивідуального та комунікативно-діяльнісного підходу є четвертою умовою. Індивідуальний підхід передбачає підготовку різнорівневих завдань, тестів для контролю, які відповідають здібностям та схильностям студентів, що особливо характерне для факультативних занять. За комунікативно-діяльнісного підходу змінюється роль викладача: він не просто повідомляє знання, але організовує пізнавальну діяльність студентів, створює умови для висловлення власної думки, ставлення до матеріалу, що вивчається, співвідносячи його з реальним життям, залучає студентів до творчої та мистецької діяльності (Безкоровайна О. В., 2012, с.145). Цей підхід передбачає органічне поєднання свідомих та підсвідомих компонентів у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією.

Системно-послідовне формування мовленнєвих навичок студентів – п'ята умова. Все ж таки, вважаємо, що вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти не повинно обмежуватися лише 1 курсом, а й в подальшому (2-4 курси) наполегливо її вивчати. Це в свою чергу дозволить викладачеві дати більш ґрунтовні знання з цієї дисципліни.

Наступною умовою є застосування інноваційних технологій навчання, які сприятимуть розвитку внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови. Такі технології навчання підвищують пізнавальну мотивацію, прагнення до самоосвіти, посилюють самодетермінацію та саморегуляцію. До таких технологій можна віднести:

- ігрову технологію навчання: розвиває навички можливих способів вирішення проблем, активізує креативне мислення студентів і розкриває особистісний потенціал кожного із них у мовленнєвій діяльності, і цим самими сприяє кращому, не вимушеному відтворенню мовлення;
- проектну технологію навчання: орієнтована на моделювання соціальної взаємодії навчання з метою вирішування завдань, які визначаються в рамках професійної підготовки студентів, виокремлюючи ту чи іншу предметну галузь. Така технологія сприяє реалізації мовленнєвих компетенцій міжпредметного характеру у процесі вивчення іноземної мови, а також створює педагогічні умови для розвитку креативних здібностей студентів, які потрібні їм для майбутньої професійної діяльності;
- кейс-технологію: передбачає аналіз проблеми та шляхи її рішень на основі «кейса», який одночасно є і технічним завданням, і джерелом інформації для осмислення варіантів ефективних дій;
- технологію «Ессе»: написання невеликого твору, у якому виражаються індивідуальні враження і думки автора з конкретної ситуації чи предмету і не претендує на вичерпну трактовку теми;

- технологію розвитку критичного мислення: сприяє формування всебічно розвиненої особистості, здатної критично відноситися до інформації, вміння відбирати інформацію для вирішення поставлених завдань.
- технологію навчання у співпраці: базується на взаємному навчанні під час спільної роботи студентів у малих групах. Тобто студенти об'єднують свою інтелектуальну старанність і енергію для того, щоб виконати загальне завдання і досягнути спільної мети.

Отже, зазначені вище умови допоможуть викладачам з іноземної мови організувати елективні заняття таким чином, щоб сформувати лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні навички студентів, урізноманітнюючи при цьому форми, методи та засоби навчання і цим самим створюючи позитивну атмосферу у вивченні мови та формуванні мовної компетентності.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Враховуючи доробки науковців та власний досвід, ми визначили що важливим у формуванні мовної компетенції студентів нефілологічних факультетів є умови, які можуть стати у нагоді викладачам щодо проведення елективних занять з іноземної мови у закладах вищої освіти. Перспективу подальшої наукової розвідки вбачаємо у дослідженні технології розвитку критичного мислення студентів на факультативних заняттях з англійської мови.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна О. В., Мороз Л. В. Актуальні аспекти комунікативної компетенції студентів ВНЗ. Наукові записки. Сер. Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 142-145.
2. Вікторова Л. В. Іншомовна підготовка студентів ВНЗ : оцінювання сформованості комунікативної компетентності. Проблеми сучасної педагогічної освіти : педагогіка і психологія. 2010. Вип. 26 (Ч.1). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_26_1/Viktor94.pdf (дата звернення: 29.08.2018).
3. Костик Є.В. Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 28. Том 1. С. 147-152.
4. Мартинюк А. П. Сучасні технології у вивченні іноземної мови. Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. 2011. Вип. №4. С. 85-88.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.

6. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
7. Хомский Н. Язык и мышление / под ред. В.В. Раскина. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1972. 122 с.
8. Шевченко О. Форми контролю мовленнєвої компетентності іноземних студентів на заняттях з іноземної мови. Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2018. №2(22). С. 12-16. DOI: 10.15587/2519-4984.2018.123951.

References

(Транслітерація)

1. Bezkorovaina O. V., Moroz L. V. Aktualni aspekty komunikatyvnoi kompetentsii studentiv VNZ. Naukovi zapysky. Ser. Filolohichna. 2012. Vyp. 25. S. 142-145 (ukr).
2. Viktorova L. V. Inshomovna pidhotovka studentiv VNZ: otsiniuvannya sformovanosti komunikatyvnoi kompetentnosti. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: pedahohika i psykholohiia. 2010. Vyp. 26 (ch.1). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_26_1/Viktor94.pdf (data zvernennya: 29.08.2018) (ukr).
3. Kostyk Ye. V. Formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskiyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»: zb. nauk. prats. Pereiaslav-Khmelnyskiyi, 2013. Vyp.28. Tom 1. S. 147-152 (ukr).
4. Martyniuk A. P. Suchasni tekhnolohii vyvchennia inozemnoi movy. Kompiuterno-intehrovani tekhnolohii: osvita, nauka, vyrobnytstvo. 2011. Vyp. №4. S. 85-88 (ukr).
5. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh: Pidruchnyk. Vyd. 2-e, vypr. ta pererob. / Kol. avtoriv pid kerivn. S. Yu. Nikolaievoi. K. : Lenvit, 2002. 328 s. (ukr).
6. Selivanova O. O. Linhvistychna entsyklopediia. Poltava : Dovkillia-K, 2010. 844 s. (ukr).
7. Khomskiy N. Yazyk i myshleniye / pod red. V. V. Raskyna. Moskva : Yzdvo Mosk. Un-ta, 1972. 122 s. (rus).
8. Shevchenko O. Formy kontroliu movlennievoi kompetentnosti inozemnykh studentiv na zaniattiakh z inozemnoi movy. Zhurnal «ScienceRise: Pedahohichna osvita». 2018. №2 (22). S. 12-16. DOI: 10.15587 / 2519-4984.2018.123951. (ukr).

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук, доцентом
кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Борисовою Наталією Василівною*

Стаття надійшла до редакції 15 вересня 2018 року

Евгения Костик

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры иностранной филологии, перевода и методики
обучения
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»,
ул. Сухомлинського, 30, 08400, г. Переяслав-Хмельницький, Україна,
kostyk2017@i.ua

**ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ
НА ЭЛЕКТИВНЫХ ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ**

Yevheniia Kostyk

Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor, Assistant Professor
at the Chair for Foreign Linguistics, Translation and Teaching Methods
SHEE «Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University»,
30, Sukhomlynskyi str., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Ukraine, 08400
kostyk2017@i.ua

**DEVELOPING THE STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE
IN ELECTIVE COURSES IN THE PROCESS OF TEACHING
A FOREIGN LANGUAGE**